

DE GEELDERS & HET DOMMELDAL

Om het Natuurnetwerk Brabant te realiseren, verwerft ARK Natuurontwikkeling gronden in Het Groene Woud. Dat doen we in het kader van het project Brabants Goud in Het Groene Woud. Per 1 juni 2022 beschikten we over ruim 317 hectare grond. De ARK-methode: we verwerven gronden, zorgen voor de natuurinrichting en het tijdelijk beheer ervan. Na enkele jaren dragen we de ontstane natuur over aan andere beheerders. Ons meest recente Brabants Goud-perceel dat we toevoegden ligt aan de Dommel in Boxtel.

*Impressie van het overgangsgebied
 Vossenholen in Gemonde • BERT VERVOORT*

VOSSENHOLEN MARKEERT GRENS DE GEELDERS

Aan de rand van De Geelders, tussen Gemonde (Besselaar) en het gebied Overkamp (vroeger: Haverenkamp) ligt Vossenholen. Het is een overgangsgebied dat samen met de Kaatsche Hoeve tot de mooiste van Gemonde behoort. Bosjes, eikenlanen en wat meer open gebieden dragen bij aan die kwaliteit, ondanks de kunstmatig uitzienende boomteeltpercelen die je er ook vindt. De meest authentieke delen zijn eigendom van de Marggraff Stichting; enkele andere worden particulier beheerd door de familie Geerts.

ARK plantte in Wolfswinkel flink wat nieuwe bomen aan, zoals hier, nabij de begraafplaats Wolfswinkel - BERT VERVOORT

ZICHTBARE RESULTATEN IN WOLFZWINKEL EN ESPENDONK

De leembosuitbreiding van ARK in Het Groene Woud is in volle gang. Zo plantten we in Wolfswinkel, tussen Sint-Oedenrode en Son, diverse bosjes tot aan de Dommel. In Espendonk, nabij Boskant in Sint-Oedenrode, voegen we momenteel vijf hectare leembos toe aan de al bestaande bosjes.

WOLFZWINKEL

Wolfswinkel vormt in het Dommeldal het zuidelijkste puntje van ons werkgebied. De bomen die vanaf nu hier gaan groeien, pal aan de Dommeloever, zijn belangrijk voor veel soorten. Vooral ook omdat zulke bosjes op andere plaatsen in het totale stroomgebied ontbreken. De aanplant op deze plekken lijkt dan ook een goede toekomst tegemoet te gaan, zowel in de buurt van de begraafplaats Wolfswinkel als bij de Wolfswinkelse beemden.

ESPENDONK

Op Espendonk, in de omgeving van Boskant (Sint-Oedenrode), groeit de komende decennia ook een nieuw leembos aan. Dit gebied, dat net buiten het Dommeldal

ligt, kende vroeger rijke leembossen. Maar door onder meer versnippering en verdroging is de kwaliteit van het totale gebied stevig achteruit gegaan. Om het tij te keren, werken ARK en Brabants Landschap aan de terugkeer van de oude waarden. Concreet betekent dit dat we op grotere eenheden nieuw bos aanplanten, zoals op Espendonk, waar we vijf hectare leembos toevoegen aan de bestaande begroeiing.

Op Espendonk is ARK dit voorjaar gestart met de aanplant van vijf hectare leembos

BERT VERVOORT

De watersnip • BERT VERVOORT

BIJZONDERE SOORT IN HET DOMMELDAL

DE WATERSNIP

Watersnippen zijn zeldzame vogels voor het Dommelgebied, maar toch nog regelmatig te zien als ze 'op trek' gaan om te overwinteren in West- en Zuid-Europa.

De watersnip, herkenbaar aan zijn zeer lange snavel, vertrouwt bij verstoring lang op zijn schutkleur. Maar niet té lang want hij zorgt dat hij op tijd weg is. Dan vliegt hij in een zigzaggende vlucht de lucht in terwijl hij een schorre roep

laat horen. De baltsvlucht van een watersnip is opvallend: hij duikt in een schuine hoek omlaag waarbij hij zijn buitenste staartpennen spreidt. Door de merkwaardige vorm en de vibratie ontstaat daarbij een wat blatend geluid.

De watersnip broedt vooral in vochtig tot nat, zeer extensief gebruikt grasland dat ook kruidenrijk en rijk gestructureerd is. Ook in gemaaid rietland, liefst met wat modderige plekken, voelen watersnippen zich thuis. Op het gevarieerde menu staan insecten en hun larven, wormen, kleine kreeftachtigen, slakjes en spinnen. Soms eten watersnippen ook plantaardig materiaal (vooral zaden). Het zoeken naar voedsel gebeurt meestal in kleine groepjes. Daarbij prikken ze hun snavel in een snel tempo verticaal in de bovenste laag van een vochtige of natte bodem.

NA 50 JAAR TERUG IN BRABANT

ZEER ZELDZAME SCHIETMOT

*Mark Scheepens (Waterschap De Dommel), Maria J. Sanabria (AQUON) en David Tempelman (ecoloog) hebben langs de Dommel in Sint-Oedenrode de schietmot *Brachycentrus subnubilus* gespot, een zeer zeldzame soort. De larven van deze schietmot – kokerjuffers – leven in rivieren op stenen en hout. Het is een van de zeldzaamste van de bijna 180 soorten schietmotten/kokerjuffers in Nederland.*

De drie troffen deze schietmot voor het eerst aan op 13 april 2022. Bij meerdere gerichte zoekacties die ze daarna op touw zetten, vonden ze een tamelijk grote populatie vlakbij de vistrap bij de Hambrug in Sint-Oedenrode. Hier heeft Waterschap De Dommel in 2005 een vispassage met vier stenen trappen aangelegd. De passage blijkt ideale leefomstandigheden op te leveren voor deze kokerjuffers, met dank aan de hoge stroomsnelheid die door de trappen ontstaat. Daardoor is er sprake van veel zuurstofinslag in het water, die resulteert in lokaal hoge zuurstofgehalten. De schietmotten die Mark, Maria en David aantreffen, vonden ze in de nabijgelegen bomen en op rietstengels aan de oever.

Deze recente vondst is heel bijzonder. Deze soort vond je in Nederland tot nu toe alleen nog langs de Roer in

De schietmot · MARK SCHEEPENS

Midden-Limburg en langs de Dinkel in Twente. De Rooise populatie zou dus de derde van Nederland zijn, nadat de soort in Brabant al meer dan vijftig jaar uit beeld was. De laatste keer dat deze schietmot/kokerjuffer in de provincie Brabant werd gevonden, was in 1965 in de Leij bij Tilburg door Henk Moller Pillot.

Vistrap in de Dommel bij Sint-Oedenrode, gezien vanaf de Hambrug · MARK SCHEEPENS

De gewone steekmug • PIETER VAN BREUGEL, SAXIFRAGA

VIZIER OP ONTWIKKELING MUGGENPOPULATIE

Een gebied vernatten, toewerken naar een hogere grondwaterstand... Het leidt bij menigeen voor zorgen over de toename van muggen. “Wij snappen dat heel goed”, vertelt Nico de Koning van ARK. “Want je kunt er niet omheen dat De Geelders van het voorjaar tot het begin van de zomer al decennialang een waar muggenparadijs is. Toch leiden onze natuurontwikkelingsplannen niet per definitie tot méér muggen, misschien worden het er zelfs minder. Want met het dempen van sloten en greppels neemt de hoeveelheid open, stilstaand water af. En daarmee ook de locaties waar muggen zich kunnen voortplanten.”

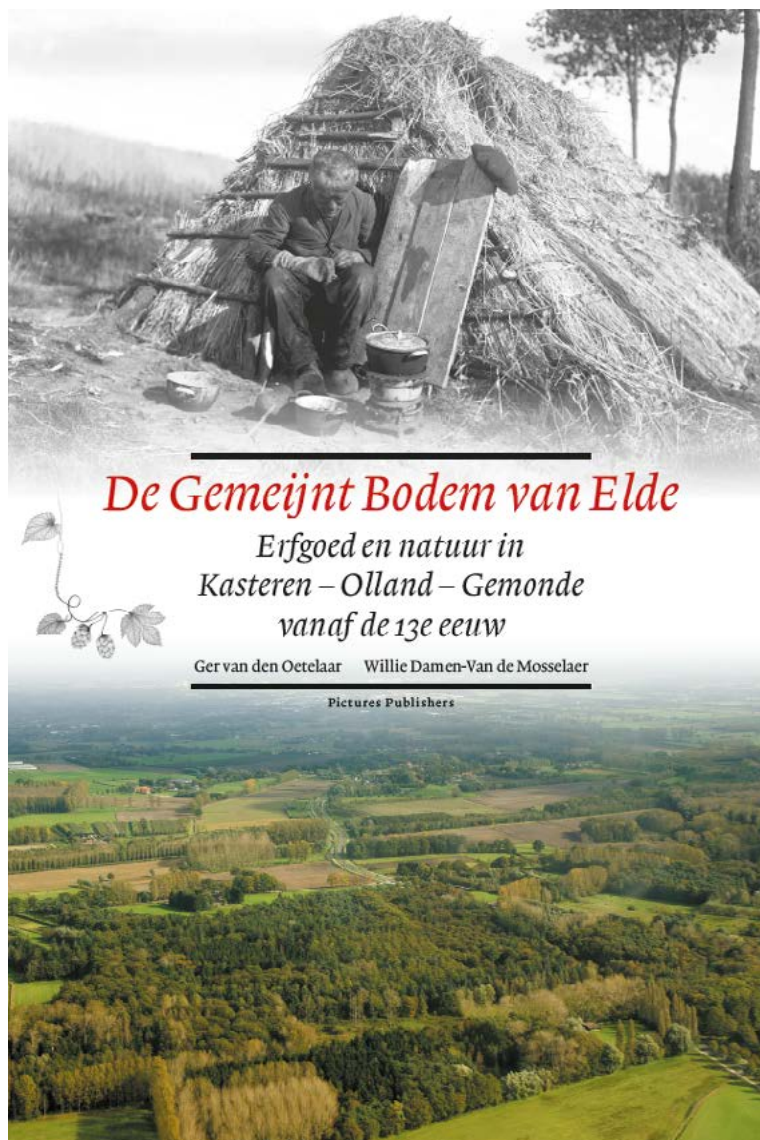
Deze gevolgtrekking kent wat nuances. “Muggen zullen zich altijd blijven ophouden bij rabatten. En ook water rondom huizen, zoals in regentonnen, bloempotten of dakgoten, blijft aantrekkelijk als voortplantingsplaats.”

Toch wil Nico benadrukken dat muggen niet alleen maar ‘lastig’ en ‘vervelend’ zijn. “Je hoort mensen weleens verzuchten dat ‘de wereld beter af zou zijn zonder muggen’. Maar ze hebben wel degelijk een functie: (water)insecten, vogels en amfibieën zijn van muggen afhankelijk, als voedselbron.”

ONDERZOEK

Om te achterhalen hoe de muggenpopulatie zich in De Geelders ontwikkelt, liet ARK in het voorjaar van 2021 een nulmeting uitvoeren. Daarbij is ook een inschatting gemaakt van het beschikbare volume water. “Deze hebben we naast onze natuurinrichtingsplannen gelegd. Als dit onderzoek elk jaar wordt herhaald, kunnen we meten hoe de populatie zich onder invloed van de inrichtingsmaatregelen ontwikkelt.” Nico verwacht dat de ARK-aanpak uiteindelijk voor minder muggen zorgt. “In onze plannen dempen we tal van sloten en greppels, bedoeld om het grondwater langer in het gebied te houden. Het aandeel oppervlaktewater neemt met deze aanpak af. Dat maakt het gebied voor muggen minder aantrekkelijk.”

Niet alle muggen zijn hetzelfde. Van alle in Nederland voorkomende muggensoorten zijn er dertig soorten die steken.

De Gemeijnt Bodem van Elde

Erfgoed en natuur in
 Kasteren – Olland – Gemonde
 vanaf de 13e eeuw

Ger van den Oetelaar Willie Damen-Van de Mosselaer

Pictures Publishers

De publicatie brengt de bewoners en de regio van de Bodem van Elde tot leven, toegespitst op het middeleeuwse Kasteren, Olland en Gemonde. Ook gedetailleerde beschrijvingen van de erfgoed- en natuurwaarden zijn erin opgenomen en hoe deze anno 2022 nog een belangrijke rol vervullen in het natuur- en landschapsbeheer van onder meer De Geelders.

Bewoners van de Bodem van Elde staken ook turf op de gemeenschappelijke gronden. Zoals in de Overkamp, een deelgebied in De Geelders dat nu eigendom is van Brabants Landschap.

PUBLICATIE

DE COMPLETE GEBIEDSHISTORIE IN
 ÉÉN BOEK

Op 19 november 2022 staat ze op de rol: de presentatie van het boek De Gemeijnt Bodem van Elde. Erfgoed en natuur in Kasteren – Olland – Gemonde vanaf de 13e eeuw. Het boek, een uitgave van Pictures Publishers, is geschreven door Ger van den Oetelaar en Willie Damen-Van de Mosselaer in opdracht van Stichting Natuurprojecten Liempde.

Over de eeuwenoude Bodem van Elde is tot op de dag van vandaag nauwelijks iets gepubliceerd. Toch doet de naam 'Elde' vertrouwd aan, omdat diverse organisaties en instellingen in de regio deze in hun naamgeving gebruiken. Maar wat was nou die Bodem van Elde? Om een tipje van de sluier op te lichten: dit was een gemeijnt, een gebied met gemeenschappelijk te gebruiken gronden ter grootte van 4.200 hectare. Bewoners van Kasteren, Olland, Bostel, Gemonde en Sint-Michielsgestel mochten deze benutten. Dit was te danken aan Hertog Jan III van Brabant die dit gemeenschappelijk gebruiksrecht op 11 juni 1314 aan de dorpen verleende. Het gebied – waartoe ook De Geelders behoorde – was tot die tijd een wildernis met woudachtige onderdelen. Toponiemen uit de periode van vóór 1314 verraden de vroegere aanwezigheid van dit woud; in 1293 werd de Bodem van Elde nog als het Bos van Elde aangeduid.

ONMISBARE VRIJWILLIGERS

MICHEL VAN DE LANGENBERG

Als kind lag hij regelmatig, op weg van school naar huis, languit aan de oever van een beekloopje in Sint-Michielsgestel. Dan spetterde hij met zijn handjes door het water om nieuwsgierig te kijken naar wat er allemaal in leefde en groeide. Michel van de Langenberg (71) is die bewondering voor de natuur na meer dan zestig jaar nog steeds niet verloren. “Sterker nog, mijn verwondering en respect nemen alleen maar toe.”

Michel is bestuurslid van de Natuurgroep Gestel en voorzitter van de activiteitencommissie. Hij verzorgt als Natuurgroep-vrijwilliger onder meer lezingen, excursies en seniorenwandelingen en organiseert activiteiten voor de Gestelse Jeugd natuurgroep. Daarnaast is hij elke maandagmiddag aan de wandel met vrienden waarmee hij vroeger een IVN Natuurgidsopleiding volgde. “Elke week doen we een ander gebiedje ‘aan’ om onze kennis met elkaar op peil te houden.”

KRACHTIG EN TROUW

Wat hem na al die jaren nog steeds verrast, is de kracht die de natuur laat zien. “Elk voorjaar lukt het haar om in volle pracht tot leven te komen. In Het Groene Woud ontluikt ze met de mooiste voorjaarsbloemen. Je hoort de vogels weer fluiten, de insecten zoemen. De natuur is ontzettend trouw en tot veel in staat. Dat zie je ook als je kijkt naar gebieden waar voorheen intensieve landbouw plaatsvond. De stukken die daar zijn teruggegeven aan de natuur komen binnen een paar jaar tot leven. In geuren en kleuren.” Hij ziet ook dat de biodiversiteit in De Geelders en het Dommeldal toeneemt. “Daaraan merk je dat natuurontwikkeling echt vruchten afwerpt.”

VRIJWILLIGERS GEZOCHT

Michel beseft tegelijkertijd dat de natuur ook kwetsbaar is. “Wij, mensen, doen de natuur veel aan. Daarom is het zo belangrijk dat we er allemaal wat bewuster mee

omgaan. Dat er vrijwilligers zijn die de natuur een handje helpen. Daar maak ik me wel een beetje zorgen over. Want we komen mensen tekort. We hebben vooral jongere vrijwilligers nodig de komende jaren.” Het is best moeilijk om ze te werven, weet hij. “Veel mensen vinden de natuur heel mooi, maar willen er geen tijd in steken. Dat vind ik eeuwig zonde.” Via de basis cursus Groen die Michel verzorgt, lukt het de Natuurgroep Gestel gelukkig toch om af en toe nieuwe – jongere – vrijwilligers te vinden. “Maar meer mensen zijn altijd welkom.”

DASSENSUCCES

Volgens Michel zijn de inwoners van Het Groene Woud schatrijk als het aankomt op natuur in hun ‘achtertuin’. “De hele regio is prachtig. Ik ben zelf vaak op Landgoed Haanwijk te vinden, ook zo’n mooi gebied, met De Essche Stroom die uitmondt in de Dommel.” Hier staat het ‘clubhuis’ van Natuurgroep Gestel, in een gebouwtje van Brabants Landschap. “Wist je dat op Haanwijk het succesverhaal van de dassenpopulatie in de Meierij is begonnen? Collega-vrijwilliger Ton Popelier heeft destijds de eerste exemplaren hier uitgezet, waarna de dieren zich in alle windrichtingen hebben verspreid.”

De hermelijn • LUK VERMEER, SAXIFRAGA

BIJZONDERE SOORT

DE HERMELIJN

Hij ziet er met zijn kraaloojjes aandoenlijk uit: de hermelijn (Mustela erminea). Deze telg uit de familie der marterachtigen leeft in zowel De Geelders als het Dommeldal. Met zijn lange behaarde staart met zwarte pluimpunt, grijs-beige rug en witte buik lijkt hij erg op de wezel. Maar hermelijnen zijn aanzienlijk groter.

Hermelijnen komen voor in gebieden met open plekken, bossen, houtwallen, duinen, akkers, vochtig terrein... De enige voorwaarde is dat er voldoende dekking aanwezig is. Vandaar dat ze vooral houden van kleinschalige, 'rommelige' landschappen met veel elementen en bosjes. De hermelijn is een fanatieke jager en zowel overdag als 's nachts actief. Dan jaagt hij, als carnivoor, vooral op kleine zoogdieren zoals woelmuizen, ratten en konijnen. Maar ook vogels en vogeleeieren laat hij zich goed smaken. Hermelijnen zijn geen gezelligheidsdieren. Ze leven solitair in territoria van vier tot vijftig hectare groot die ze afbakenen met hun geurklieren. Het leefgebied van de mannetjes is zo'n drie tot vier keer groter dan dat van de vrouwtjes.

VRAGEN STAAT VRIJ!

Heeft u vragen, opmerkingen of suggesties? Mail ze naar ARK-projectleider Ger van den Oetelaar: ger.vandenoetelaar@ark.eu.

Deze nieuwsbrief is een initiatief van het Geeldersberaad en het Dommelberaad. Inmiddels ontvangen meer dan 1150 geïnteresseerden de nieuwsbrief over De Geelders en het Dommeldal direct in hun mailbox en wordt hij in vele netwerken verspreid. Wilt u deze nieuwsbrief ook ontvangen? U kunt zich aanmelden onder vermelding van 'Aanmelden nieuwsbrief Geelders en Dommeldal' via info@ark.eu. Wilt u zich afmelden? Dat kan eveneens via info@ark.eu onder vermelding van 'Afmelden nieuwsbrief Geelders en Dommeldal'.

GEELDERSBERAAD: Provincie Noord-Brabant, Groen Ontwikkelfonds Brabant, gemeenten Sint-Michielsgestel, Boxel, Meierijstad, Waterschap De Dommel, ZLTO, Brabants Landschap, Staatsbosbeheer, Bosgroep-Zuid, Marggraff Stichting, Harry Suilen Advies en ARK Natuurontwikkeling.

DOMMELBERAAD: Provincie Noord-Brabant, gemeenten Sint-Michielsgestel, Boxel, Meierijstad, Son en Breugel, Waterschap De Dommel, Brabants Landschap, Staatsbosbeheer, Harry Suilen Advies, Rentmeesters Meijs en Van Soest en ARK Natuurontwikkeling.